

5. Dil yozlaşmasının 'failleri': Bir söylem analizi

Behice VARİŞOĞLU¹

Ebru IRMAK²

APA: Varışoğlu, B. & Irmak, E. (2022). Dil yozlaşmasının 'failleri': Bir söylem analizi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 59-72. DOI: 10.29000/rumelide.1164013.

Öz

Bir dilin yozlaşması o dilin yapısında ve işleyişinde bulunan en yaratıcı, güzel, zengin biçim ve niteliklerin yok olması, anlatım yollarının zayıflaması, dilin gerileme sürecine girmesi olarak izah edilebilir. Bir olgu niteliği kazanan dil yozlaşması konusu, pek çok araştırmada ele alınmıştır. İlgili çalışmalarda yozlaşmanın nedenleri, yayılması, engellenmesi gibi konulara değinilmiştir. Bu çerçevede söz konusu araştırmalar, dilin niteliksizleşmesinin öncelikli sebebi olarak dil kullanıcılarını görmüşlerdir. Dil kullanıcısı olmak, dile ait eylemlerin eyleyeni yani faili olmak demektir. Bu çalışmanın amacı, dil yozlaşması literatüründeki çalışmalarda yozlaşmaya neden olan *faillerin* kimler olduğunu vurgulamak ve söylemler üzerinden bir değerlendirme yapmaktır. Bu bakımdan farklı çalışmalardan yapılan alıntılar referans gösterilerek yozlaşmanın *failleri* söylem analiziyle tespit edilip yorumlanmaya çalışılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan söylem analizi dil yapılarına odaklanan bir yöntemdir. Çalışmanın kapsamı Türkçenin yozlaşma sorununu dile getiren, dil yozlaşması literatüründen seçilen ve atıf yapılan metinlerle sınırlı tutulmuştur. Alıntılar, araştırmanın amacını yansıtmaya bakıldığında söylem analizinin *açıklayıcı repertuarlar* ve *özne pozisyonları* kavramları çerçevesinde incelenmiştir. Bu bağlamda, dil yozlaşmasının failleri olarak üç ana kaynak tespit edilmiştir. Alıntılardan hareketle belirlenen "Medya, Genç ve İş yeri" repertuarları, incelenen çalışmalarda dil yozlaşmasının açık failleri olarak görülmüştür. Söz konusu failler, benliğin dışına itilerek 'öteki' şeklinde konumlandırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Dil yozlaşması, dil kullanıcısı (fail), Türkçe, söylem

'Doers' of language corruption: a discourse analysis

Abstract

The corruption of a language can be explained as the disappearance of the most creative, perfect and richest forms and qualities in the structure and functioning of that language, the weakening of the ways of expression, and the regression process of the language. The issue of language corruption, which has become a phenomenon, has been discussed in many studies. In the studies on language corruption, the causes of corruption, its spread and prevention are mentioned. When the causes of corruption are examined, first of all, language users stand out. Being a language user means being the agent of language actions. The aim of this study is to emphasize who the doers of corruption are in the studies in the language corruption literature and to make an evaluation through discourses. In this respect, the doers of corruption were identified and interpreted by discourse analysis, by

¹ Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD (Tokat, Türkiye), bvarisoglu@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4172-7081 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 21.06.2022-kabul tarihi: 20.08.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1164013]

² YL Öğrencisi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi ABD Türkçe Eğitimi (Tokat, Türkiye), ebru.irmak20@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5384-4333

referring to quotations from different studies. In this study, discourse analysis, one of the qualitative research methods, was used. The scope of the study is limited to the sources that express the corruption problem of Turkish, selected from the language corruption literature and cited in the study. The quotations evaluated in the study were examined within the framework of the concepts of explanatory repertoires and subject positions of discourse analysis in order to reflect the purpose of the study. Three main sources have been identified as the doers of language corruption through the explanatory repertoires in the selected examples. The “Media, Youth and Workplace” repertoires, which were determined based on the quotations, were positioned as the visible doers of language corruption in the studies examined. The three identified doers are pushed out of the personality and positioned as the 'other'.

Keywords: Language corruption, language user (doer), Turkish, discourse

1. Giriş

En geniş toplumlardan en küçük topluluklara kadar sosyal bir yaşamın parçası olan her insanın en önemli ihtiyacı dildir. Çünkü dil bildirişimin en önemli unsurudur. Alıcı ile gönderici arasındaki ileti alışverişinin sağlıklı olması için aynı dil sisteminin; hatta aynı dile bağlı alt kod sistemlerinin bilinmesi gerekir. Bu yönüyle dili diğer iletişim araçlarından üstün kılan özellik onun çözümlenebilen insan seslerinden kurulu olmasıdır. Bildirişimde konuşan ile dinleyen arasındaki anlaşmanın yetkinliği ortak bir dil sisteminin kullanılmasına bağlıdır.

Dil sosyal bir etkileşim aracıdır. İnsanların hem kendi kültürlerinden hem de yabancı kültürlerden gelen insanlarla tanışıp iletişim kurmasına yardımcı olur. Bir bakıma “insanların dünya ile bütünleşmesi” (Güneş, 2019: 1) için gerekli bir araçtır. Sosyal bir etkileşim ortamında dilin sağladığı imkânlar sayesinde insanlar sosyal aktör olarak çeşitli roller üstlenebilir ve farklı amaçlarla bildirişimi gerçekleştirebilirler. Bu bağlamda Goffman (2009:30) toplumsal etkinliklerin gözlemci ve katılımcı olan aktörlerden oluştuğunu, sosyal aktörlerin ise “bir rutini oynayan kişiler” olduğunu ifade etmektedir.

Dilin toplumsal bir olgu olması onun önemli bir özelliğidir. Toplumların ortak deneyimleri, ilgi ve beklentileri doğrultusunda asırlar boyunca değişip şekillenmiştir. Bu değişim tarih içerisinde insanların farklı coğrafyalarda yer değiştirmesine, yeni kültürler ve inançlarla tanışmasına bağlı olarak gerçekleşmiş; hatta dilin kendisinin *canlı* olarak algılanmasına kaynaklık etmiştir. Bu durum bazen gelişme bazen de yok olma ile sonuçlanmıştır.

Dilin bir tanımında “insanlar arası iletişimi sağlayan tabii bir vasıta, canlı bir varlık, gizli antlaşmalar sistemi, içtimaî bir müessese” (Ergin, 1989: 3) olduğu ifade edilmektedir. Başka bir tanımında “insanların bilinçli olarak bir dizge dâhilinde duygu, düşünce ve isteklerini aktarım yöntemi” (Sapir, 1972; akt. Kula, 2012: 5) olduğu vurgulanmaktadır. Her iki tanımında da *varlığının insana bağlı oluşu* onun işaret edilen önemli bir özelliğidir. Buna bağlı olarak, insanlarla birlikte gelişir, değişir veya yok olur.

Her çağda olduğu gibi günümüzde de dildeki değişimlerin bazı olumsuz etkileri vardır ve bunlar dili zora sokabilir. Özellikle dil yozlaşması terimi ile vurgulanan dildeki olumsuzluklar, her dönemde, yaşayan dil için en önemli tehlike olarak dile getirilmiştir.

1.1. Dil yozlaşması

Dil kullanımı bireyseldir. Bu nedenle kimin ondan nasıl yararlanacağı tahmin edilemez. Dil kullanıcılarının ölçünlü dilden farklılaşan her kullanımı hemen dikkat çeker. Dilin yapısındaki bariz değişiklikler ve sapmalar çoğunlukla olumsuzluk ya da yozlaşma olarak değerlendirilir.

Günümüzde teknoloji, eğitim, ticaret, sosyal medya, genel ağ vb. yollarla diller ve kùltürler arasında yoğun bir alışveriş olmaktadır. Buna bağlı olarak dillerde hızlı bir değişim gör÷lmekte ve her dilin öz yapısına aykırı olumsuzluklar yaşanabilmektedir. Dilde yer edinip, dile ait olmayan söz, sözcük ve yapıların artması dili olumsuz etkilemektedir. Aynı zamanda dilin yetersiz veya eksik gör÷lmesi, beğerilmemesi ya da özentiyle değiştirilmesi de dili olumsuz yönde değişmeye zorlayan nedenlerdir (Varışoğlu ve Irmak, 2021).

Korkmaz'a göre dilin yozlaşması "dilini yapı ve işleyişinde var olan yaratıcı, güzelleştirici ve zenginleştirici öz ve özellikleri kaybetme doğrultusunda yol olarak, anlatım gücü bakımından gerileme sürecine girmiş olması"dır (1997'den Akt. Gaddar, 2014: 320). Ayrıca dilde yozlaşma, dilin "kendi kendini geliştirici, güzelleştirici ve zenginleştirici özelliklerini yitirerek önünün tıkanması anlamına gelir" (Sır, 2013). Bu bağlamda dilde yabancı kelimelerin varlığı, söyleyiş bozuklukları, ana dilin yetersiz gör÷lmesi gibi olumsuzluklar dildeki yozlaşmanın nedenleri arasında sayılabilir.

Pek çok araştırmaya konu olan ve bir olgu niteliği kazandığı ileri sür÷lebilecek olan dil yozlaşması, güncelliğini korumuş ve çeşitli açılardan ele alınmıştır (ilgili çalışmalar için bkz.: Nesin, 2000; Demirbağ, 2002; Tosun, 2005; Çamdereli, 2006; Tombul, 2006; Akay, 2007; Yaman ve Erdoğan, 2007; Sancak, Durukan ve Alver, 2008; Ulaş ve Sevim, 2010; Bulut, Orhan ve Kırbay, 2012; Yılmaz, 2012; Duman, 2013; Sır, 2013; Bulut, 2014; Güzel ve Karakurt, 2016; Bağcı Ayrancı, 2017; Sezer, 2018; Sivri, 2017). Dil yozlaşmasıyla ilgili çalışmalarda yozlaşmanın nedenleri, yayılması, engellenmesi gibi konulara değinilmiştir. Yozlaşmanın nedenlerine bakıldığında ilk olarak dil kullanıcıları göze çarpmaktadır. Dil kullanıcısı olmak, dile ait eylemlerin *faili*³ olmak demektir. Bu failler bazen tek tek bireylerin kendisi iken bazen de bireylerin etkisiyle yaratılan kurum, kuruluş, iş yeri, medya, dernek, sanat, teknoloji gibi insan yaşamına aracılık eden; ancak söylem düzeyinde bireyselliği gizlenip *topluluk* ya da *öteki* anlamı taşıyan örgüt ya da uğraş alanları olabilir.

1.2. Araştırmanın amacı

Bu çalışmada dil yozlaşması alanyazınındaki farklı çalışmalardan yapılan alıntılar referans gösterilerek yozlaşmanın *failleri* söylem analiziyle tespit edilip yorumlanmaya çalışılmıştır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma metodu

Bu çalışmada nitel araştırma ilkelerine uyulmuştur. Dokümanlardan elde edilen alıntılar söylem analizi ile incelenmiştir. Söylem analizi, "(yazılı) metin veya konuşma biçiminde kullanılan dilin detaylı olarak analiz edilmesidir." (Baş ve Akturan, 2008: 25).

³ Hukuk dilinde daha çok suçlu kişiler için kullanılan bu sözcük, dil yozlaşması konusunda da literatürde kimlerin suçlu gör÷ldüğüne işaret etmesi ve yeni bir söylem oluşturması bakımından kasıtlı olarak tercih edilmiştir.

Çalışmada değerlendirilen alıntılar, araştırmannın amacını yansıtmaları bakımından söylem analizinin *açıklayıcı repertuarlar* ve *özne pozisyonları* kavramları çerçevesinde incelenmiştir. Alıntılanan dil yapıları üzerinden dil yozlaşmasıyla ilgili değer, inanç, tutum ve algının söylemlerde nasıl şekillenmiş olabileceği üzerinde durulmuştur.

2.2. Verilerin toplanması ve analiz süreci

Araştırmannın içeriği ve analiz sürecinin daha iyi anlaşılması bakımından söylem ve söylem analizi üzerinde kısaca durmak yerinde olacaktır:

Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü'ne göre söylem "tümce sınırlarını aşan, tümcelerin birbirine bağlanması açısından ele alınan sözce" olarak tanımlanır (Çotuksöken, 2002). Widdowson (2004) söylemi, "metni yazan kişinin vermek istediği anlam ile metni okuyan kişinin çıkardığı anlam" olarak ifade etmektedir. "Söylem bir meta-eylemdir ve ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreç/lerdir" (Sözen, 2017: 18). Nihayetinde söylem, bireylerin maruz kaldığı nesnelere ve durumlara bir bağlam içerisinde yüklediği/yükleyeceği bütün anlamlardır.

Söylem analizi "dilnin sosyal çevreyi, aynı şekilde sosyal çevrenin ve dil kullanıcılarının da dili nasıl yapılandırdığını ve bunları göz önünde bulundurup üst düzey bir yorumlamayla anlam inşasının nasıl gerçekleştiğini ortaya koymaya çalışan bir analiz yöntemidir" (Çelik ve Ekşi, 2013: 115). Söylem analizi dilde var olan söylemelerin ortaya çıkarılmasını sağlar.

Söylem analizinde çalışmanın kapsamını yansıtan örnekleme süreci, diğer nitel araştırma tekniklerindeki süreçlerden oldukça farklıdır. Söylem analizinde dili kullanan kişilerin kendileri değil kullandıkları dil yapıları daha önemlidir. Bu nedenle kaç kişiden veri toplandığına değil toplanan verilerdeki dil yapılarının neler olduğuna odaklanılır. Bu noktada önemli olan araştırma sorusunda ya da araştırmannın amacında ortaya konulan durumun temsiliyetidir. Yazılı veya sözlü söylemler ile olabileceği gibi görüşme ya da grup tartışmaları ile de veriler toplanabilmektedir (Baş ve Akturan, 2008: 26-32).

Bu çalışmada söylem analizinin barındırdığı açıklayıcı repertuarlar ve özne pozisyonları dikkate alınarak inceleme yapılmıştır. "Açıklayıcı repertuarlar, metin içinde inşa edilen nesneye yönelik meşrulaştırma, özür, dayanak gösterme, ikna etme vb. gibi işlevler gösterir" (Potter ve Wetherell, 1988' den akt. Elçi, 2011: 6). Açıklayıcı repertuarlar, faillerin eylemleri söz konusu olduğunda kullanılmıştır. "Özne pozisyonları ise, belirli açıklayıcı repertuarların işaret ettiklerinin kimler olduğuna devamlı dikkat ederek tespit edilir" (Edley, 2001' den akt. Elçi, 2011: 6). Alıntılardaki kelimelere yüklenen anlamlarda benliklerin, ötekilerin ve faillerin nasıl konumlandırıldıkları özne pozisyonlarıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

3. Bulgular

Dil yozlaşmasını konu alan araştırmalardan seçilen bazı örnekler söylem çözümlemesiyle incelenerek bu başlık altında sunulmuştur. İncelemede dil yozlaşması olarak ortaya konulan durum, olgu veya olaylara kimlerin neden olmuş olacağı üzerinde durulmuştur. Seçilen örneklerdeki *açıklayıcı repertuarlar* üzerinden dil yozlaşmasının failleri olarak üç ana kaynak tespit edilmiştir. Alıntılardan hareketle tespit edilen *Medya*, *Genç* ve *İş yeri* repertuarları dil yozlaşmasının açık failleri olarak görülmektedir.

3.1. 'Medya' repertuarı

Dil yozlaşmasının faillerinden biri olarak gösterilen *medya* repertuarı televizyon, radyo, gazete, dergi gibi geleneksel araçlar ile genel ağ (web/ internet) tabanlı uygulama ve içeriklerle desteklenen ve bilgisayar, tablet veya akıllı telefonlarla kullanılabilen dijital (sosyal) medya araçlarından oluşmaktadır. Hem geleneksel araçlarda hem de dijital (sosyal) medya araçlarında kullanılan dilin kitleleri etkilediği ve insanların dil kullanımları üzerinde belirleyici rolü olduğu bilinmektedir.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de en geniş kitlelere ulaşabilen medya araçlarından biri televizyondur. Televizyon dilinin dil yozlaşmasına neden olabilecek etkiyi yarattığı söylenebilir. Bu doğrultuda dil yozlaşması bağlamında yapılan çalışmalardan birinde televizyon dilinin yozlaşmaya sebep olduğu belirtilmektedir. Bu çalışmadan alınan örnek bir alıntıda haber programları, diziler ve filmler gibi televizyon programları aracılığıyla dil kullanımında yapılan hataların topluma yayıldığı belirtilmektedir:

1. Alıntı

"Ülkemizde **kitle iletişim araçlarında**, özellikle **televizyonda** kullanılan Türkçenin gün geçtikçe ölçünlü dil kurallarından **ayrı nitelikler** sergilemeye başladığı **bilinmektedir**. Özel yayıncılığın **başlangıcıyla birlikte** alınan **önlemler ne tam anlamıyla medya dünyasında geçerlilik kazanabilmekte ne de medya mensupları** arasında **ciddiyetle** benimsenmektedir" (Erol, 2011: 579).

Erol'un (2011) düşüncelerini aktardığı bu alıntıya bakıldığında; medya söyleminin **kitle iletişim araçları, televizyon, medya dünyası** ve **medya mensupları** ifadeleriyle sınırları çizilmiştir. Daha da özele gidilerek hedef gösterilen suçlunun **televizyon** olduğu örnekte açıkça dile getirilmiştir. **Televizyon** sözcüğünden hemen önce kullanılan **özellikle** ifadesi dil yozlaşmasının failleri arasında televizyonun (televizyon çalışanlarının) özellikle belirtilmesi gerektiği düşüncesini pekiştirmektedir. Aynı alıntıda televizyonun büyük bir yapının (**medya dünyası**) temsilcisi konumunda olduğu, dil kullanımında ölçünlü dilin kurallarına uyulmadığı ve "yozlaşma" olarak kabul edilen **dil kurallarından ayrı nitelikler göstermenin** televizyona ait bir suç göstergesi olduğu açıklanmaktadır.

Dil yozlaşması konusunda televizyon özelinde medyanın da kendi içinde iki farklı failden oluştuğu, örnekteki **medya dünyası** ve **medya mensupları** ifadelerinden anlaşılmaktadır. Örneğe göre yozlaşmaya neden olan davranışın ölçünlü dilden ayrı nitelikler göstermek olduğu belirtilmekte; bu davranışın **medya dünyası** ve **medya mensupları** olarak hedef gösterilen failer tarafından nasıl gerçekleştirildiği "**ne...ne de**" bağlacı vasıtasıyla ayrı ayrı ele alınmaktadır. **Medya dünyasının** ölçünlü dille ilgili alınan önlemlere uymaması ile **medya mensuplarının** dil kurallarını **ciddiyetle** benimsememesi sorun olarak açıklanmakta ve konuyla ilgili failerin sorumlulukları birbirinden ayrılmaktadır. Cümle içerisinde kullanılan "**ne ... ne de**" bağlacı iki olumsuz yargıyı birleştirmektedir. Bağlaç **medya dünyasının** büyük repertuar olarak, **medya mensuplarının** da büyük yapıya bağlı daha küçük bir repertuar olarak konumlandırıldığını okuyucuya hissettirmekte ve medyanın kurallara uymadığını dile getirmektedir. Burada yozlaşmanın faili olarak dile getirilen **medya dünyası** ve **medya mensupları** ile OLUMSUZ bir biçimde temsil edilen açık öznelerin karşısında örtük olarak konumlandırılan bir başka öznenin ise **alınan önlemler** ifadesinde gizlendiği görülmektedir. Yozlaşmaya karşı önlem alan OLUMLU özne algısı örtük özneye sağlanmaktadır.

Alıntıda **televizyonun** var olan dilsel kuralların dışına çıkıp kendine ait dilsel nitelikler belirlediği ifade edilmiştir. Aynı cümlenin sonunda televizyonun ayrı nitelikler sergilemesinin bilindiğinden söz edilmektedir. Burada **bilinmektedir** sözüyle bir genelleme yapılmakta ve televizyonun dil üzerindeki

olumsuz etkisinin herkesçe bilindiği “-mektir” yapısıyla sabitlemektedir. Söylemi üreten kişinin (yazarın) olumsuz bir durum karşısında verdiği tepkiye, çoğunluğu ortak etmek ve olumsuzluğu dışı vurmak için edilgen yapıyla bir fiil ile sağladığı bu genelleme biçiminin psikolojik bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Bilme eylemini gerçekleştiren DİĞER öznelerin (ki bunlar ölçünlü dile sadık olan dil kullanıcıları olarak konumlandırılmıştır) genelleştirilmesiyle televizyonun dil yozlaşmasının faili olduğu fikri okuyucuya kabul ettirmeye çalışılmaktadır. Aynı zamanda bu edilgen yapıyla yazar (söylem sahibi) DİĞER öznelerin yanında durduğunu; ancak tarafsız bir gözlemci de olduğunu kanıtlama çabasıdır.

Alıntının devamında dil için önlemlerin alındığından bahsedilmiştir. Önlemler ya olumsuzluklar yaşanırken ya da olumsuzluk olasılıkları belirlenirken onları engellemek amacıyla alınır. Örnek alıntıda da dil için alınan önlemlerin duyarsızlık nedeniyle işe yaramadığı fikri öne çıkarılmakta, *özel yayıncılığın başlamasıyla birlikte* ifadesiyle dil konusundaki duyarsızlığın başlangıcı vurgulanmakta; hatta özel yayıncılık yapan televizyonların dili olumsuz etkilediği izlenimi verilmektedir. Burada *özel yayıncılığın başlamasıyla birlikte* ifadesiyle televizyon yayınlarının ÖZEL ve RESMÎ biçiminde örtük bir ayrımla temsil edildiği görülmektedir. Bu ifadede dil yozlaşmasına neden olanların ÖZEL yayıncılık yapanlar olduğunun altı çizilmektedir.

2. Alıntı

“(...) bir dil diğer dillerin etkisi altında kalarak yozlaşabilir. Bu durumda dil, asıl köklerini kaybeder (...) diğer dilden gelen etkilerle karışık bir köke dönüşür. Başlıca bir neden de medyanın her zaman eleştirilen etkisidir, her şeyden önce televizyon ve radyoların etkileridir. (...) gereksiz yere İngilizce kelimeler kullanmak gibi dil bilgisi yanlışlıkları sunucuların konuşmalarını etkisi altına alır ve böylelikle dinleyicilerin dil kullanımı da değişir.” (www.turkcede.org).

2. alıntıda, yabancı dillerin ve medya dilinin etkisi üzerinde durulmuştur. Bir dilin **diğer dillerin etkisi** altında kalarak **karışık** bir hâl alabileceği ve yozlaşacağından bahsedilmektedir. **Diğer diller** ifadesiyle **İngilizcenin** kastedildiği daha sonraki cümlelerde ortaya konulsa da sözün başlangıcında “-ler” ekinin etkisiyle çoğul anlamlı ancak belirsiz bir diller topluluğundan söz edildiği kanısına varılmaktadır. Çokluk ekinin kullanılması YOZLAŞAN DİLİN güçsüz, zayıf, savunmasız ve tek başına olduğu hissini yaratırken; ETKİSİ ALTINA ALAN DİĞER DİLLERİN güçlü, baskın ve çoğul olduğu hissini yaratmaktadır. **Diğer** ifadesiyle ÖTEKİ olarak konumlandırılan dillere karşı, örtük şekilde, tek başına olduğu vurgulanan ve yozlaşabileceği düşünülen dil, ANA DİL olarak konumlandırılmıştır.

Alıntıda üzerinde durulması gereken bir başka nokta, **asıl kök** ve **karışık bir kök** şeklinde ifade edilen dil yapılarıdır. **Asıl kök** ifadesi *kaybetmek* fiiliyle, **karışık bir kök** ifadesi de *dönüşmek* fiiliyle ilişkilendirilmiştir. **Karışık bir kök** sözü ne ana dile ne de yabancı dile ait bir kelimeyi ifade etmektedir. YAPMA/UYDURMA dil yapılarını anlatmak için kullanılmıştır. Her iki dili de tam olarak yansıtmayan bu yeni yapılar KÖKSÜZLÜK olarak değerlendirilebilir. Bu alıntının söylemini üreten yazara göre, ana dil **asıl kökten** uzaklaşmamalı ve **karışık bir köke** dönüşmemelidir.

Alıntıda dil yozlaşmasına ortak edilen **medyanın eleştirilen** bir fail olduğu vurgulanmıştır. **Başlıca** ifadesi dildeki yozlaşmanın faileri arasında **medyanın** büyük bir **neden** olarak görüldüğüne işaret etmektedir. Ayrıca **her zaman eleştirilen** ifadesindeki yapılan genellemede SÜREKLİLİK durumu göze çarpmaktadır. Böylece **medya** dil yozlaşmasındaki **başlıca** failer arasında yer almaktadır. **Eleştirilen** ifadesindeki edilgenlik ise örtük olarak dili yozlaştırmayanları kapsamaktadır.

1. alıntıda olduğu gibi 2. alıntıda da **medya** repertuarının altında **televizyon** ve **radyonun** dil yozlaşmasındaki rolü açık şekilde vurgulanmıştır. **Her şeyden önce** ifadesiyle medyanın dil yozlaşmasındaki en büyük etkisinin radyo ve televizyonla sağlandığı belirtilmeye çalışılmıştır. Söz konusu etkinin nasıl olacağına dair düşünceler ise alıntının sonunda açıkça belirtilmiştir. **İngilizce kelimeler kullanmak gibi** ifadesi yazarın yozlaşma konusundaki düşüncesini somutlaştırmak ve televizyon ile radyonun dil üzerindeki olumsuz etkisini kanıtlamak için kullanılmıştır.

Alıntıya göre, dilde yozlaşmaya neden olan GERÇEK kişiler **gereksiz yere İngilizce kelimeleri** kullanarak **dinleyicilerin dil kullanımını değiştiren sunucular**dır. Edilgen bir alıcı yoluyla başka kanallardan edindiği YANLIŞ dili daha sonra etken bir gönderici yoluyla başkalarına aktaran ARACI ÖZNE konumundakiler, sunuculardır. Alıntının son cümlesinde *sunucu* ve *dinleyici* olarak açıkça işaretlenen öznelerin *etki altına almak* ve *değişmek* eylemleriyle ilişkilendirildiği görülmektedir. Buna göre, iletişim döngüsünde sunucular (daha önce İngilizcenin etkisi altına girmiş olsalar da) ETKEN özneler, dinleyiciler ise dilleri değişime açık EDİLGEN özneler olarak değerlendirilmektedir. Söylem olarak, etken öznenin (sunucu) edilgen özne (dinleyici) üzerinde güç uygulayabilecek konumda yapılandırılmasından dolayı sunucuların dinleyicileri değiştirmesi kaçınılmaz gibi görülmektedir. Bu bağlamda *sunucu-İngilizce* birlikteliğinin *ana dil-dinleyici* birlikteliği üzerindeki etkisi de *değişmek* eyleminin anlamını okuyucuların zihninde pekiştirmektedir.

Alıntıda **sunucular** ve **dinleyiciler** ifadesini kullanan söylem sahibi (yazar), “-lar” çokluk ekinin yardımıyla toplumdaki etken ve edilgen sınıfı belirlemek için bir genelleme yapmaktadır. Kendi benliğini ise bu genellenmenin dışında tutmaktadır. Dinleyiciler kelimesiyle farklı toplumsal grupların oluşturduğu ÖTEKİ karakteri çizilmektedir. Buna göre, sunuculardan etkilenenler (belki de *yazar* dışında kalan bütün) ÖTEKİlerdir. Bu alıntıda geniş ölçekli bir söylem olarak kullanılan **medya**, televizyon ve radyo sunucuları aracılığıyla dinleyicilerin dillerini yozlaştıran büyük bir fail olarak görülmektedir.

Sonuç olarak 1. ve 2. alıntıya bakıldığında dili yozlaştıran medyanın, özelde medyayı temsil eden bireylerin dil üzerindeki etkisinden bahsedilmektedir. Her iki alıntıda da medya çalışanları özne olarak konumlandırılmış ve dilin yozlaşmasındaki en büyük sorumlu olarak kabul edilmişlerdir.

3.2. ‘Genç’ repertuarı

Sosyokültürel değişimler söz konusu olduğunda genellikle ilk akla gelen toplumsal kesim gençlerdir. Buna bağlı olarak gençlerin dil kullanımı konusundaki tutum ve davranışları da çoğunlukla dikkat çekmektedir (Varışoğlu, 2019). Özellikle teknoloji kullanımları ve yabancı kültürlerle etkileşim hâlinde olmaları, gençlerin dil kullanımı konusundaki yaklaşımlarını derinden etkilemekte ve görece kendilerinden daha yaşlı olan insanlarla dil kullanımı konusunda ayrışmalarına neden olmaktadır.

Gelişen teknolojinin getirmiş olduğu yenilikler sayesinde bilişim alanında çeşitlilik artmıştır. Buna bağlı olarak gençlerin karşılaştıkları yabancı sözcük, kavram ve terimlerin sayısı da artmıştır. Mesajlaşma dilindeki farklılıklar (tmm, ok, slm vb.) ve yabancı dildeki sosyal medya kavramları (like, dislike, dm, store vb.) gibi örneklerin toplumdaki kullanıcısı çoğunlukla gençler olarak algılanmıştır (Akbiyık, Karadüz, ve Seferoğlu, 2013; Güllüdağ, 2012). Teknoloji ve bilişim dünyasındaki gelişmelere çok hızlı uyum sağlamaları nedeniyle gençler, değişimin bir parçası olarak görülmüş ve dil yozlaşması konusunun da başlıca failleri arasında gösterilmiştir.

3. Alıntı

“**Gençler** günümüz itibarıyla bilgisayar teknolojisiyle daha fazla hasır neşir bir durumdadır. Bu açıdan **orta yaş ve üzeri kullanıcılara oranla gençler** internette ve internet uzantısı sosyal paylaşım ağlarında daha fazla vakit geçirmekte ve yer almaktadır. **Gençler** üzerinde bu denli etkileme rolü bulunan sosyal medyada yapılan gelişigüzel kısaltmalar ve dil yanlışları ile birlikte yozlaşma sorunu baş göstermekte ve bununla birlikte kültürel değerlerde önemli kayıplar meydana gelmektedir” (Kırık, 2012: 1018).

3. alıntıda dil yozlaşması konusunda, genel olarak, **gençler** ile **orta yaş ve üzeri kullanıcı** gruplar arasında bir karşılaştırma yapıldığı görülmektedir. **Gençler** öznesinin hemen karşısında konumlandırılan ÖTEKİ öznesi **orta yaş ve üzeri kullanıcılar** öznesidir. Bu iki grubun ayrı kutuplarda olduğuna işaret edilmektedir. Her iki özne grubu da açık bir ifadeyle işaretlenmiştir. Özneler dile getirilirken kullanılan “-lar/ler” eki iki çoğul grubu göstermektedir. Ancak “-lar/ler” eki, **gençLER** öznesinde benzer veya ortak özellikler taşıyan tekil bir çoğulu işaret ederken; **orta yaş ve üzeri kullanıcıLAR** öznesinde birbirinden bağımsız, ortak ya da benzer özellikler taşımayan ama dil kullanımını konusundaki hassasiyette birleşen çoğunlukçu bir çoğulu yansıtmaktadır.

Ayrıca alıntının birinci cümlesinde, daha fazla ve hasır neşir ifadeleriyle **gençlerin** teknolojiyle iç içe olduğundan bahsedilmekte ve **öteki** ile başka bir karşılaştırma daha yapılmaktadır. Gençler, daha fazla ifadesiyle aktif teknoloji kullanıcısı olarak konumlandırılmakta; hasır neşir ikilemesinin sağladığı içli dışlı olma anlamıyla internet teknolojisini hayatlarının bir parçası hâline getirdikleri yorumu pekiştirilmektedir. Böylece dil yozlaşmasının faili olarak konumlandırılan gençlerin toplum tarafından da olumsuz algılandıkları fikri ortaya konulmaktadır.

Alıntının ikinci cümlesinde geçen orta yaş ve üzeri kullanıcılara oranla gençler kullanımındaki özne sıralaması ve **oranla** ifadesi, iki grup arasındaki derecelendirmeyi de yansıtmaktadır. Söylem sahibi, oranla ifadesini kullandıktan sonra **gençler** ifadesine yer vermiştir. Böylece derecelendirmede yaş bakımından (söylem sahibinin de dâhil olduğu) büyük olanlar ile küçük olanlar (gençler) konumlandırılmıştır. Ayrıca ikinci cümlede daha fazla vakit geçirmekte ifadesine yer verilmiştir. Bu ifade, sosyal medyada daha fazla zaman geçiren grubun **gençler** olduğunu yansıtmaması bakımından önemlidir. Ancak **orta yaş ve üzeri kullanıcılar** grubunun da sosyal medyada zaman geçirdiğini aynı ifadeden okumak mümkündür. Sosyal medyada vakit geçirenler her iki grubun da bireyleri olmasına rağmen söylem sahibinin özne dizilişiyle işaret ettiği suçlanan grup gençlerdir.

Alıntıda sosyal medyanın gençleri **gelişigüzel kısaltmalar ve dil yanlışlarına** sevk ettiğinden bahsedilmektedir. Alıntının bu cümlesine göre, **yozlaşma sorunu** gençlerin olumsuz yönde etkilenmeleri ve bu olumsuzluğu dile yansıtılmaları sonucunda gerçekleşmiştir. Bu cümlede dil yozlaşmasına dair açık bir tanımlama yapılarak gerçek sorumluların **gençler** olduğu vurgulanmış ve daha sonraki adımda kültürel değerlerin etkileneceği belirtilerek; makro bir söylem olarak, gençlerin sadece DİLİ yozlaştıran değil KÜLTÜRÜ de olumsuz etkileyebilecek bir grup olduğu dile getirilmiştir.

4. Alıntı

“*Son yıllarda telefonla mesajlaşmanın çoğalması ve internetin bilinçsiz kullanımı sonucu dilimiz, kelimeler değiştirilerek hatta gereksiz harf eklenerek yozlaştırılmaya başlanmıştır. Özellikle genc kesimin kullandığı anlık mesajlaşma programları ve bazı sosyal siteler bu yozlaşmanın temeli olmuştur.” (www.turkencindirilisi.com).*

4. alıntıda dil yozlaşması konusu teknolojik araçlar ve internet ile bağlantılı olarak ele alınmıştır. *Mesajlaşmanın çoğalması ve internetin bilinçsiz kullanımı* olarak somutlaştırılan yozlaşma sorunu, alıntının birinci cümlesinde **dilimiz** ifadesiyle konumlandırılan BİZ örtük öznesinin karşısında

bulunan ÖTEKİler öznesine atfedilmektedir. Ancak birinci cümledeki eylemlerin tamamının edilgen yapıda olması, dili yozlaştıran FAİL konusunda bir belirsizlik yaratmaktadır. Eylemlerin belirsizliği, söylem sahibinin kendi benliğini fail olmayan BİZin yanında konumlandırmasına olanak sağlamaktadır. Belirsiz olan ötekiler tarafından yapılan olumsuz eylemler sonucunda **dilimiz** yozlaşabilmektedir. Bu durumda söylem sahibinin benliği, eleştirdiği ötekilerden ayrılarak dili sahiplenmekte ve bu duyguyu taşıyan diğer tüm okuyucu benliklerini de kendisiyle birleştirmektedir. Böylece çok büyük bir BİZin parçası olan ve **dilimiz** için üzüntü duyan bir çoğunluk elde edilmektedir.

Alıntıda **kelimeler değiştirilerek** ve **gereksiz harf eklenerek** şeklinde iki ifade yer almaktadır. *Değişmek* eyleminin aldığı **-l** ve *eklemek* eyleminin aldığı **-n** ekleri kelimelere edilgenlik anlamı katarak eylemi yapanları belirsizleştirmektedir. Aynı edilgen ifade şekli "**yozaştırılmaya başlanmıştır**" kelimelerinde de görülmektedir. Yine belirsiz kişilerin kimler olduğu çözümlenmemiş ve bunlar cümle sonuna kadar taşınıp yüklem de yansıtılmıştır.

Daha önce belirsiz şekilde eleştirilen dil yozlaşmasının sorumluları **özellikle genç kesim** ifadesiyle açıkça ortaya konulmuştur. Doğrudan **genç kesim** ifadesi kullanılarak gençler fail olarak gösterilmiştir. Yozlaşmanın 'özellikle' en büyük sorumlusunun gençler olduğunu göstermek için 'anlık mesajlaşma programları ve bazı sosyal sitelerin' gençler tarafından kullanıldığı bilgisi, alıntıda delil olarak sunulmuştur. Gençleri daha da sorumlu tutmak için bu delillerin **yozaşmanın temelini** oluşturduğu söylenmiştir. Sonuç olarak 3. ve 4. alıntıların söylemlerine göre, dili yozlaştıran failler arasında gençler bulunmaktadır.

3.3. 'İş yeri' repertuarı

Gerek kamuya gerekse özel kesime ait iş yerleri; isimleri, markaları, logoları, özdeyişleri ve çalışanlarına ait dil yapılarıyla dil yozlaşması konusunda sık sık gündeme gelmektedir. Özellikle iş yeri adlarının yabancı ya da uydurma sözcüklerden oluşması en çok tepki çeken konuların başında gelmektedir. Tekin ve Cantürk'e (2018) göre ülke genelinde, iş yerlerinin isimlendirilmesinde yabancı dile yönelimlerin artması dilin kirlenmesine yol açmaktadır. Bu çerçevede aşağıdaki alıntıda da iş yeri repertuarı bağlamında kurum, kuruluş, hizmet sektörü gibi varlığı insana bağlı yapıların dil yozlaşması konusunda nasıl değerlendirildiği üzerinde durulmuştur:

5. Alıntı

*"Yabancı sözcüklerin, özellikle **Batı'dan** olanların Türkçenin sesletim ve yazım kurallarına aykırı düştüklerini, **sorun yarattıklarını** hepimiz biliyoruz. Buna karşın, son birkaç yıldır bazı **kurum, kuruluş, ticaret ortaklıkları, iş yerleri, vb. sürekli** olarak **bu yabancı** sözcükleri, geldikleri dilin biçim ve söyleyişleriyle **bize beğendirmek için uğraş veriyorlar.**" (Tosun, 2005, s.146).*

Dil yozlaşmasının yabancı sözcüklerin kullanımı, sesletim ve yazım hataları özelinde değerlendirildiği 5. alıntıda, **özellikle Batı** kaynaklı olan dil yapılarına dikkat çekilmektedir. Bu söyleme göre BASKIN dil Batı dilleri (İngilizce), ETKİLENEN dil ise Türkçedir. Dil yozlaşmasının hangi hâllerde ortaya çıktığı ele alınırken etkenlik ve edilgenlik noktasında Batı dilleri (İngilizce) ile Türkçe arasında bir karşılaştırma yapılmaktadır. Alıntı boyunca iki kez tekrarlanan **yabancı** sözcüğü ile bir kez söylenen **Batı** sözcüğü dil yozlaşması konusunda Türkçenin savunmasız durumda olduğunu yansıtmaktadır. Bu durumu anlamca pekiştiren dil yapıları ise *aykırı düşmek* ve *sorun yaratmak* eylemleridir. Dil üzerinde oluşan olumsuz etkilerin yozlaşma sorununa neden olduğunu vurgulamak için aşırı genelleme yolu izlenmiştir. Bu bağlamda alıntıda geçen **hepimiz biliyoruz** ifadesi Türkçe konuşan herkesi kapsayan ve genellemeyi yansıtan ifadedir.

Alıntıda geçen **hepimiz**, **biliyoruz** ve **bize** dil yapıları BİZ öznesinin çerçevesini genişletmektedir. Böylece çokluk anlamı taşıyan ve yabancı bir tehdit olan BATI karşısında, yerli, toplumsal ve çoğul olan BİZ ile bir savunma yapıldığı yansıtılmaktadır. Böylece alıntıda YERLİ (ana dil) ve YABANCI (İngilizce) karşıtlığı vurgulanmaktadır.

Alıntının birinci cümlesindeki dil yozlaşması tespitinin ardından ikinci cümlede soruna neden olan failer hakkında açıklama yapılmaktadır. **Kurum, kuruluş, ticaret ortakları, iş yerleri, vb.** ifadeleri konuyla ilgili sorumlu tutulan failerin kimler olduğunu ortaya koymaktadır. Sıralanan failer, varlığı insana bağlı yapılardır. Ayrıca çok genel olarak nitelendirilmişlerdir. Alıntı içerisinde ikinci kez genelleştirme yapılmakta ve dil yozlaşmasına neden olan bu failerin ÇOĞUL olduğu anlamı bir kez daha pekiştirilmektedir.

Alıntının son cümlesinde geçen **bize** ve **uğraş veriyorlar** ifadeleri, daha önceki yerli- yabancı karşıtlığından farklı olarak BİZ ve ONLAR karşıtlığına vurgu yapmaktadır. BİZ ve ONLAR şeklinde kutuplaştırılan kesimler, Türkçenin dil evreninde bulunan ve dili YOZLAŞTIRMAYANLAR ile dili YOZLAŞTIRANLAR şeklinde ayrılan kesimlerdir. **İş yeri** repertuarı özelinde genelleştirilebilecek olanlar dili yozlaştıran kesimde yer almaktadır.

6. Alıntı

"Türkçenin yozlaşması ilk olarak dükkan, market ve iş yerlerinin İngilizce olarak adlandırılmasıyla başlamıştır. Bu da batı dillerine özenmemize neden olmuştur." (www.turkceindirilisi.com).

6. alıntıda **dükkan, market ve iş yerlerinin** İngilizce adlandırılmalarına bağlı olarak bir dil yozlaşması sorunu olduğu dile getirilmiştir. Yozlaşmanın buralarda başladığını vurgulayan alıntı, 'ilk' söylemiyle doğrudan fail olarak **dükkan, market ve iş yerlerini** hedef göstermiştir.

Alıntıya göre iş yerlerinin İngilizce adları, Batı dillerine yönelik özentiyeye yol açmaktadır. Tıpkı 5. alıntıda olduğu gibi burada da BATI dilleri ve İNGİLİZCE ile TÜRKÇE arasında bir karşılaştırma yapılmaktadır. ETKEN dil olarak konumlandırılan İNGİLİZCE iken EDİLGEN dil olarak konumlandırılan TÜRKÇEDİR. İngilizce özelinde yapılan iş yeri adlandırmalarının diğer Batı dillerine karşı özentiyeye neden olduğu ifade edilmektedir. **Özenmemize** kelimesi yozlaşmadan etkilenen toplumdaki çoğunluğu yansıtmaktadır ve söylem sahibi de bu çoğunluğun içinde bulunmaktadır. Söylem sahibinin adeta itirafını yansıtan özenmemize sözcüğü, bir bakıma masum bir etkilenmeye ve özenme eyleminin istemsiz gerçekleştiğine de işaret etmektedir. Çünkü Batı dillerine özendiren İŞ YERİ adlarıdır. Yani suçlu, özenenler değil iş yerlerinde yabancı isim kullananlardır.

4. Sonuç ve Tartışma

Dil yozlaşmasının faileri olarak literatürde kimlerin işaretlendiğini tespit edebilmek amacıyla yapılan bu çalışmada genel olarak medyanın, gençlerin ve iş yerlerinin dil yozlaşmasına neden olan failer olarak görüldüğü belirlenmiştir. Özellikle medya söz konusu olduğunda televizyon, radyo, internet, sosyal medya çalışanları gibi alt repertuarların fail olarak dile getirildiği görülmüştür. Gençlerin fail olarak görüldüğü söylemlerde de yabancı dil kullanımı, sosyal medya, dilin standart yapısından sapmalar sorun olarak görülmüştür. İş yeri repertuarı ise yine yabancı dil kullanımı ve İngilizce alt başlıkları ile dile getirilerek eleştirilmiştir.

Çalışmada incelenen alıntıların söylemlerinde failerin konumlandırılışı sırasında kullanılan başlıca dil yapıları özneler, şahıs zamirleri, bağlaçlar, şahıs ekleri, tekrarlar ve eylemlerdir. Bu yapılar söylemlerin düzenlenmesinde özenle seçilmiştir.

Söylemlerin düzenlenişinde tercih edilen özneler çoğunlukla dolaylı/ gizli / örtük öznelerdir. Gizli öznelerin kullanımı söylem sahibinin dil yozlaşması konusunda olumsuz ve eleştirilen durumlara karşı mesafe alışı ortaya koymaktadır. Bozyiğit'e (2021) göre "bir konuşma içinde her bir konuşmacı her zaman hem kendini hem ötekini konumlandırır. Konumlandırma karşılıklı bir etkileşimdir yani kişi, ötekini konumlandığında bu konumlandırma her zaman kişinin kendini konumlandırmasına da işaret eder"(s.31). Böylece söylem sahibi örtük ve dolaylı olarak konumlandığı, öteki olarak nitelendirdiği öznelerle kendi benliği arasında fark olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Bu çalışmada da öznelerin konumlandırılmasında bazen *gençler*, *biz*, *medya* gibi açık yapıların bazen de *ülkemiz*, *biliyoruz*, *veriyorlar*, *bilinmektedir* gibi eklerle temsil edilen örtük yapıların tercih edildiği görülmüştür.

Dil yozlaşması söylemlerinde bariz şekilde kullanılan şahıs zamiri *biz* zamiridir. Bu zamir çoğunlukla Biz ile Onlar karşıtlığını yansıtmaya işleviyle kullanılmıştır. Söylem sahipleri kendi benliklerini güçlü görülen, olumlu bulunan ve sığınılacak bir liman olarak görülen *biz* söyleminin ekseninde konumlandırmıştır. Dil yozlaşması konusunda eleştirilere maruz kalan failer ise onlar zamirinin ekseninde konumlandırılmıştır. Benzer bir sonuç Tekdemir, Arkonaç ve Çoker'in (2012) bir araştırmasında da ortaya konulmuştur. Buna göre "Konuşanlar (...) 'ben' zamirini 'biz' zamirine çevirerek ya da zamiri ortadan kaldırarak kendilerini doğrudan işaretlemekten kurtulmaktadır".

Dil yozlaşması söylemlerini yansıtan alıntılarda iki durumu kıyaslamayı sağlayan *ne.. ne de* ve *bununla birlikte* bağlaçları, düşünceye ekleme yapan ve pekiştirmeyi sağlayan *hatta* ve *de* bağlaçları, nesnelere sıralayan *ve* bağlacı, vurgulama ve pekiştirme amacıyla kullanılan *özellikle* bağlacı öne çıkan bağlaçlardır. Bunlar içerisinde en çok *ve* bağlacı kullanılmıştır. Kullanılan bağlaçlar öznelerin konumlandırılması, failerin ve dil yozlaşmasının nedenlerinin açıklanması gibi durumlar için tercih edilmiştir.

Dil yozlaşmasının faileri açıklanırken kelime ve ek düzeyinde tekrarlanan dil yapılarından da yararlanılmıştır. Alıntılarda *biz* zamirinin, birinci çoğul şahıs ekinin ve çokluk ekinin sıkça kullanıldığı görülmüştür. Örneğin 5. alıntıda *yabancı sözcükler* tamlaması iki kez, 3. alıntıda *gençler* sözcüğü üç kez ve *internet* sözcüğü iki kez, 2. alıntıda ise *dil* sözcüğü beş kez tekrarlanmıştır. Tekrarlanan dil yapıları dil yozlaşmasının failerini pekiştirmek, dil yozlaşmasının nedenlerini açıklamak ve dil yozlaşması konusuna vurgu yapmak amacıyla kullanılmıştır. Tekrarlanan dil yapılarının söylem çözümlemelerinde önemli olduğu Tekdemir Yurtdaş'ın (2010) bir araştırmasında da ortaya konulmuştur. Hatta bu çalışmada, tekrarlanan dil yapılarının sadece söylemi üreten söylem sahibinin niyetlerini pekiştirmekle kalmadığı, bu yapılar üzerinden kültürel anlamların da çıkarılabileceği ifade edilmiştir.

Söylemlerde üzerinde en çok durulması gereken dil yapıları eylemlerdir. Çünkü Türkçede eylemler cümlelerin temel yargılarını ortaya koyan dil yapılarıdır. Yargı bildirirken özneye dair bilgiler de verir. Bundan dolayı söylemler incelenirken özne konumlandırmaları bakımından eylemlere özel bir yer ayrılmıştır. Alıntılarda çoğunlukla edilgen yapı eylemlerin tercih edildiği, etken yapı eylemlere daha az yer verildiği görülmüştür. Etken yapı eylemler özneleri konumlandırırken, nesneye dair de açıklayıcı bilgiler sunmaktadır. Özne-nesne birlikteliği öznelerin daha anlaşılır olmasını sağlamaktadır. Örneğin 2. alıntıda "Bu durumda dil, asıl köklerini kaybeder" cümlesinde *kaybetmek* eyleminin *dil* öznesi ile

birleştirildiği, bu birlikteliğin açıklayıcısı olarak da nesneden yararlanıldığı görülmektedir. Ayrıca etken yapılı cümleler söylem sahibinin düşüncelerini açıkça yansıtmaktadır. Başka bir deyişle söylem sahibi, karşıdan izlediği bir durumu veya olayı gördüğü şekliyle anlatmaktadır. Edilgen yapılı eylemler ise söylem sahibinin kendi benliğini konumlandırmasında çok önemli bir işleve sahiptir. Dil yozlaşmasının faileri olarak görülen medya, genç ve iş yeri repertuvarları açıklanırken söylem sahipleri kendi benliklerini daha güvenli bir alanda tutmak ve biz zamiriyle işaretledikleri dili yozlaştırmayanlar grubuna dâhil olduklarını yansıtmak için edilgen yapılı eylemlerden yararlanmışlardır. Bu sonuca benzer bir yargıyı Arkonaç (2019) bir araştırmasında dile getirmiştir. Ona göre edilgen yapılı cümlelerde “Kişi, eylemi sahiplenmekten ya da üstlenmekten çok eyleme dair kanaatlerini vurgulamayı ön planda tutma eğilimindedir. Ayrıca kişi, eylemi üstlenmesi gerektiğinde tekil özne pozisyonunu bırakarak çoğul özne düzenine geçebilmektedir”.

Sonuç olarak medya, genç ve iş yeri repertuvarları dil yozlaşmasının faili olarak ön plana çıkarılmaktadır. Dil yozlaşmasının faileri olarak gösterilen medya, genç ve iş yerleri söylemlere yansıyan büyük repertuvarlar olarak göze çarpmaktadır. Söylemlerde yansıtılan dil yozlaşmasına dair hatalar bu failere atfedilirken makro bir söylem düzeninin oluşturulduğu, toplum tarafından bu hataların kabul edilmediği, dili yozlaştıranların dışlandığı varsayılmaktadır. Alıntılara bakıldığında bu büyük failer yozlaşmayı başlatan ve ilerleten olarak kabul edilmektedir.

Kaynakça

- Akay, R. (2007). Dil değişiminin dilsel ve toplumsal nedenleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(1), 1-9.
- Akbıyık, C., Karadüz, A. ve Seferoğlu, S. S. (2013). Öğrencilerin internet ortamında kullandıkları yazılı sohbet dili üzerine bir araştırma, *Bilig*, 64, 1-22.
- Arkonaç, S. (2019). Bugün Türkçe konuşan kişi kimdir? Ya da 21.yüzyılda nefsin pür melali. *Sosyoloji Divanı*, 7 (13), |153-172.
- Bağcı Ayrancı, B. (2017). Öğretmen adaylarına göre Türkçenin güncel sorunları. *International Journal of Language Academy*, 5(2), Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Özel Sayısı 2017 April, 63-78.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri NVivo 7.0 ile nitel veri analizi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bozyiğit, N. (2021). *Kişilerin projektif testlerde kullandığı fiiller ile kendilerini değerlendirme ve ifade etme tarzları arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bulut, M., Orhan, S. ve Kırbaş, A.K. (2012). Türkçeye “Fransız kalmak” üzerine bir inceleme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (1), 129-150.
- Bulut, S. (2014). İmlâ ve telaffuz sorununda telefon ile internetin rolü. *Journal of History School (JOHS)*, 7(XVII), 831-849.
- Çamdereli, M. (2006). Medyanın dilsel etik sorumluluğu. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, 8, 173-182.
- Çelik, H. ve Ekşi, H. (2013). Söylem analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 99-117.
- Çotuksöken, B. (2002). *Felsefe: özne - söylem*. İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- Demirbağ, İ. (2002). Türkçe reklam bildirilerinde kullanılan yabancı sözcükler. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (1), 125-134.
- Duman, D. (2013). Medyada “doğru” Türkçe tartışmaları üzerine: betimleyici-kuralcı yaklaşımlar ve ötesi. *Bilig*, KİŞ 2013, 64, 151-174.

- Elçi, E. (2011). Türkiye'de "Kadın olmak" söylemi: kadınlarla yapılmış bir söylem çalışması. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 31, 1-28.
- Ergin, M. (1989). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak
- Erol, G. (2011). Kitle iletişim araçlarında kullanılan Türkçe ve yozlaşan bir değer olarak dil üzerine. 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika çalışmaları kongresi tam metin kitabı (s. 569-590). içinde Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Gaddar, Z. (2014). Ödemiş'in iş yeri adları üzerine bir inceleme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5(1), 319-332.
- Goffman, E. (2009). *Günlük yaşamda benliğin sunumu*. Çev. Barış Cezar. Ankara: Metis Yayınları.
- Güllüdağ, N. (2012). Yazılı ve görsel basında dil estetiği. 21. *Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (1) , 49-58.
- Güneş, F. (2019). *Türkçe öğretimi yaklaşım ve modeller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Güzel, E. ve Karakurt, A. (2016). Dil yozlaşması ve söyleyiş bozukluğu: "televizyon reklamlarının göstergebilimsel açıdan çözümlenmesi". *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (4), 1-15.
- Kırık, A. M. (2012). Sosyal medyada gençlerin dili kullanımı ve yozlaşma problemi. *International Symposium on Language and Communication: Research Trends and Challenges (ISLC)*, 1017-1030.
- Kula, O. B. (2012). *Dil felsefesi ve edebiyet kuramı I*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Nesin, A. (2000). Çağdaş Türk dili bağımsızlık ve Türkçe. *Teb Haberler, Mart-Nisan 2000*, 28-33.
- Sancak, Ş., Durukan, E. ve Alver, M. (2008). Dil ve kültür yozlaşmasında Giresun örnekleme. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 16, 101-111.
- Sezer, Z. (2018). Dilini koruyan, geleceğini korur. *Türk Dili Dergisi*, 68 (797), 73-78.
- Sır, A. N. (2013). Türkçede batı kaynaklı kelimeler ve unsurlar sorunu. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (8), 969-982.
- Sivri, M. (2017). Dil, kimlik, öteki ve kültür emperyalizmi. *ETO Görüş*, Ocak 2017, 80-84.
- Sözen, E. (2017). *Söylem - belirsizlik, mübadele, bilgi/güç ve refleksitve*. İstanbul: Profil Kitap.
- Tekdemir Yurtdaş, G. (2010). Sözce tekrarlarının kültürel anlamları. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 30 (2010), 33-51.
- Tekdemir, G., Arkonaç, S. ve Çoker, Ç. (2012). Sorumluluk atıflarında kullanılan konumlandırma stratejileri. Arkonaç, S. (haz.) *Söylem çalışmaları*. (s.151-159). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Tekin F. ve Cantürk S. (2018). Dil kirliliği bağlamında Giresun (merkez) iş yeri isimleri üzerine bir araştırma. *International Journal of Social Science*, 157-172.
- Tombul, I. (2006). *Kültürel yozlaşmanın göstergesi olarak televizyonda dilin kullanımı: televizyon sunucuları örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Tosun, C. (2005). Dil zenginliği, yozlaşma ve Türkçe. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 136-154.
- Ulaş, A.H. ve Sevim, O. (2010). İnternet ortamındaki Türkçenin genel durumu. *EKEV Akademi Dergisi*, 14 (44), 185-192.
- Varışoğlu B. ve Irmak E. (2021). Aşağılık duygusu dil kullanımına yansır mı? *EKEV Akademi Dergisi*, 25(85), 77-90.
- Varışoğlu, B. (2019). Gençlerin Dil Kullanımıyla İlgili Sorun Odaklı Çalışmaların Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme. II. *Uluslararası Eğitimde ve Kültürde Akademik Çalışmalar Sempozyumu Tam Metin Kitabı* (s. 682-689). içinde Ankara: Vize Akademik.

Widdowson, H. G. (2004). *Text, context, pretext: critical issues in discourse analysis*. USA: Blackwell Publishing.

Yaman, H. ve Erdoğan, Y. (2007). İnternet kullanımının Türkçeye etkileri: Nitel bir araştırma. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 3 (2), 237-249.

Yılmaz, M. F. (2012). İnternet ortamında şekillenen söyleşi dili üzerine toplum dil bilimsel bir inceleme. *Dede Korkut Dergisi*, 1, 179- 188.

İnternet kaynakları

<https://www.turkcenindirilisi.com/tdh-derneđi/dilde-yozlasma-dilde-kirlenme-dilde-bozulma-h73678.html>

<https://www.turkcede.org/turk-dili/786-dil-yozlasmasi.html>